

REPERE CULTURALE RECUPERATE: EXPOZIȚIILE UNUI MUZEU BUCUREȘTEAN ÎN PERIOADA COMUNISTĂ

Costel CIOANCĂ¹

kishinn@gmail.com

ABSTRACT: At one end of Kisseleff avenue, placed in a wonderful park, you will find the house eng. Dumitru Furnică-Minovici built, following a long line of family tradition. It has the architectural characteristics of third-stage Gothic English style, and in 1945 it was donated to the Romanian Academy. The building hosts remarkable objects of fine arts belonging to the 14th–19th centuries: paintings, furniture, sculptures, beautiful window stained glass, as well as a beautiful library with rare editions, all leather bound. The present study mainly deals with the exhibitions organized by the collector during the Communist period: outstanding rare editions of old books, engravings of famous German authors, medals, book ornaments, authentic medieval documents, old musical manuscripts, Venetian incunabula etc.

KEYWORDS: Furnică-Minovici, Museum of Old Western Art in Bucharest, exhibitions, Communist period.

Preambul

Ca viața unui om, o casă are un destin al ei. Un destin care, pe lângă condiționata prezență a Timpului, poate fi și la discreția vremurilor, (metehnelor) oamenilor. Oamenilor din exterior care, neputând ei înșiși să facă ceea ce a făcut altcineva, încearcă să minimalizeze (cazul fericit) ori să

¹ Dr. în Filologie (Universitatea București), Muzeograf, Coordonator cultural-științific la Muzeul de Artă Veche Apuseană ing. D. Furnică-Minovici, Academia Română. Autor a numeroase studii publicate în periodice de specialitate, interne și internaționale, având ca domenii predilecte de interes hermeneutica, imagologia, antropologia culturală, etnologia și folclorul, istoria religiilor, literatura comparată etc.

Volume publicate: Contribuții la o fenomenologie a corpului din basmul fantastic românesc, Editura Universitaria, Craiova, 2017; Pentru un imaginar al basmului fantastic românesc. Interdicția de a te uita în urmă, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2018; aproape (versuri), Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2021.

anihileze, să anuleze sau să distrugă (cazul nefericit și mult mai prezent în realitatea cultural-arhitectonică de dinainte de 1989 a României), ceea ce altcineva a realizat, cu eforturi inimaginabile uneori, financiare și nu doar, care a lăsat societății ceea ce a realizat, spre desfătare cultural-estetică [1].

Destinul casei-muzeu a inginerului Dumitru Furnică-Minovici este un destin aparte în peisajul cultural al Bucureștiului postbelic și comunist. Din păcate pentru unele dintre casele importante ale Bucureștiului, casa inginerului Furnică-Minovici va avea un destin fericit, rămânând ceea ce fusese proiectată/destinată *ab initio* să fie – o casă-muzeu care să adăpostească artefactele cumpărate de colecționar din diverse anticariate și licitații de artă ale Europei interbelice, casă-muzeu locuită și totodată deschisă spre vizitare publicului larg. Fără *ultimatum*-uri de nouă sistematizare urbanistică, fără rechiziționări sau relocări de piese, vila inginerului Furnică-Minovici a avut o istorie a sa. Cu siguranță nu totdeauna fericită, dar, cu atât mai importantă pentru peisajul cultural-arhitectonic al perioadei imediat postbelice și mai ales comuniste, perioadă în care tot ce era altfel „merita” să dispară, făcând loc unui *nou* fără orizont, unui cenușiu uniformizant, mulțumitor, care să anihileze și/sau înlăture insulele de arhitectură reală ale unei epoci considerate decadente.

Dar, cine este Dumitru Furnică-Minovici? Născut la 14 decembrie 1897 [2], Dumitru Furnică era fiul lui Zaharia Furnică, negustor din Șcheii Brașovului [3] și al Elenei, născută Minovici [4]. Din căsătoria celor doi, oficiată la 16 ianuarie 1892 și încheiată în virtutea unui contract de căsătorie [5], va mai rezulta încă un copil, Sofia, măritată ulterior cu avocatul și cunoscutul om politic Constantin (Titel) Petrescu [6].

Școala primară o va face la „Silvestru”, între 1904–1908, iar liceul la „Gheorghe Lazăr” (1908–1916, 8 clase). [7] Încorporat în 1916 [8], va fi eliberat din armată în 1919 [9]. Între 1919–1924, cu sprijinul moral și financiar al unchiului său Nicolae Minovici, va urma cursurile *Institutului de Chimie* de la Toulouse [10], frecventând totodată cursurile prestigioasei *L'École du Petrol* de la Paris [11], urmând apoi perioadele de practică de specialitate în Austria (șisturi bituminoase) și Germania (feldspați, covoare asfaltice, la celebra fabrică Friederich Bayer din Köln): „[...] cu destule privațiuni, datorită modestei sume ce primeam, am obținut totuși diploma de inginer, absolvind și cursuri de istoria artelor” [12]. Această perioadă petrecută în Franța este una extrem de fertilă pentru ing. Dumitru Furnică, sub toate aspectele. Frecventează cursurile unor institute prestigioase cu

profil petrochimic, vizitează muzee, anticariate, colecții private de artă, intră în contact nemijlocit cu artiști europeni de prim rang (precum Marcel Lenoir, Antoine Bourdelle); care, dincolo de inițierea în artă, îi permit să își exerseze și talentele artistice [13]. Că această etapă a vieții sale este una plină, încununată de succese, este dovedită, o dată în plus, de o notă de subsol din sus-menționata *Autobiografie*, notă în care ing. Dumitru Furnică-Minovici scria: „[...] Satisfăcut de rezultatele muncii mele, Dr. N. Minovici, unchiul meu, și-a exprimat dorința de a-i purta numele, el nefiind însurat”. Acest deziderat al unchiului său va căpăta formă câțiva ani mai târziu, în urma unei acțiuni în justiție inginerul Dumitru Furnică devenind Dumitru Furnică-Minovici [14].

Întors în țară (1924), până în 1927 va fi angajat ca inginer de Societatea Petrolieră *Cometa*, activitatea sa desfășurându-se exclusiv la Moreni. Despre acea perioadă vorbea în termeni foarte simpli: „[...] Primii 3 ani, pot spune, că i-am dus în mare lipsă. Salariul nu-mi era suficient să mă întrețin, refuzând orice ajutor de la părinți; trăiam într-o colibă (în pădure la Moreni), cu pământ pe jos și cu o sobă cu plită fără ușă, mâncând cu muncitorii în cârciumi. Totuși, nu am regretat acele timpuri, care m-au făcut să vin în contact direct cu muncitorii și să le cunosc greutățile.” [15] În 1927 va fi angajat de SAR *CreMin* [16], întâi ca inginer (timp de 2 ani), apoi în cadrul Serviciului Administrativ-Comercial al acestei societăți (pe funcția de Subdirector General, 18 ani), de unde va fi destituit, în condițiile etatizării, în 1947 [17]. Din 1934, a fost delegat ca director al filialei de la Viena a SAR *CreMin*, fiind numit apoi director și la filialele din Roma, Paris, Rotterdam.

Activitatea sa în cadrul acestei societăți petroliere eminentemente românești, va fi una extrem de bogată și de fructuoasă, după cum o dovedesc unele acte oficiale emise de Cabinetul Președintelui acestei Societăți imediat după 1945, în contextul amplelor epurări organizate de noua putere [18]. În anul 1940, într-un context politic și ideologic mai mult decât tulbure [19], la rugămintea unchiului său, deja celebrul dr. N. Minovici [20], acceptă titlul de conducător onorific al Muzeului de Artă Populară „Dr. Nicolae Minovici”, titlu purtat de inginer până la moartea sa, în 1982. La 1 octombrie 1948, proaspăt disponibilizat de la SAR *CreMin* (8 august 1947) în condițiile „noii orânduiri socialiste”, va urma câteva luni cursurile Școlii de muzeografie [21], devenind specialist conservator al propriului muzeu, Muzeul de Artă Feudală *Ing. Dumitru Furnică-Minovici*. Muzeu pe care îl

va păstori, cu destulă greutate dat fiind noul macrocontext politic, cultural, social, dar, cu infinită dragoste, până în 22 aprilie 1982, când a trecut dincolo [22].

Construită între 1941–1942 în stil Tudor (așa-zisul *gothic terțiar* sau *perpendicular englezesc*), cu inserții ale stilului normand (*manoirs*-urile din interior, *rezalidul* de pe fațada nordică), casa-muzeu a inginerului Dumitru Furnică-Minovici este rezultatul a peste 400 de schițe, realizate de arhitectul angajat, Enzo Canella, la sugestia și sub directa îndrumare a colecționarului. Vorbind despre vila sa, imaginată dintr-un început ca o casă-muzeu, donată ulterior Academiei Române (4 iunie 1945), inginerul Dumitru Furnică-Minovici spunea:

„[...] Mult timp mi-a trebuit până să mă hotărâsc în ce stil ar fi nimerit casa în care urma să fie expusă colecția, dorind să realizez o concordanță între stilul casei și obiectele de interior. Ani de-a rândul, am făcut sute de schițe, după detalii de arhitectură a vechilor construcții.” [23]

În afara preferințelor de ordin estetic, contau foarte mult considerențele de ordin muzeografic, dat fiind că imobilul era [...] *destinat să devină muzeu de artă feudală. În primul rând, deci, trebuia rezolvată problema luminii; iată de ce nu puteam urma linia construcțiilor Renașterii italiene, sobre, din blocuri masive din piatră, cu geamuri mici, arhitectură ce corespundea necesităților acelor timpuri de a rezista împotriva atacurilor. De asemenea, nu se preta scopului urmărit nici gothicul sau Renașterea franceză, arhitectura sa complicată (cu turlle ascuțite, donjoane, chenare, sculpturi în piatră) nefiind în măsură să rezolve satisfăcător problema luminii. Am socotit că gothicul terțiar englez este cel mai potrivit, având în plus avantajul ca prin simplitatea ornamentelor să nu distoneze cu construcția alăturată, în stil românesc (este vorba de casa unchiului său, Dr. N. Minovici, construită în stil neoromânesc – n.m., C.C.). Din punctul de vedere al luminii, stilul gothicului terțiar era excepțional de favorabil, geamurile fiind numeroase, chiar lipite unul de celălalt și, mai mult, adesea suprapuse. Fațada este îndreptată spre sud, pe de o parte ca să aibă privirea spre parc, pe de alta ca prin cele 47 de ferestre de pe această parte să poată intra cât mai multă lumină.* [24]

Casa-muzeu va fi construită în forma literei L, având drept element cheie, la îmbinarea celor două laturi (pe fațada sudică), un turn coronat, cu elemente specifice gothicului englezesc. Turn care, asociat zidurilor crenelate, dau acestei fațade un aspect de fortăreață medievală, la acest aspect contribuind, într-o măsură deloc neglijabilă, și folosirea la

construcția casei a cărămizii aparente, precum și contraforții. Partea sudică a casei a fost prevăzută cu o mică grădină în stilul Renașterii florentine, cu bazin, bănci pentru vizitatori, statui, metope, fragmente de frize. Pe fațada nordică, trecând printr-o poartă grațioasă, construită din fier forjat în stilul gothicului german, casa a fost decorată cu un *rezalid*, specific arhitecturii normande, și un pod de tip *pontus levi*, specific castelelor din Norfolk, în timp ce acoperișul a fost decorat cu trei coșuri în stil Tudor. Încadrată într-un fleron gothic, schițat după cel din Cotlthehe House din Cornwall, o ușă masivă care copiază ușa unui castel din Yorkshire (Hornby Castle), cu un *martello* florentin din sec. XVII reprezentând-o pe zeița Diana, este ușa prin care, de-a lungul a peste 70 de ani de existență, au intrat pentru vizitarea colecției de bază sau a celor temporare/itinerante despre care voi vorbi în rândurile următoare, sute de mii de oameni, aprecierile asupra casei, colecției și/sau expozițiilor temporare fiind unanim elogioase.

Recuperatio memoriae: expozițiile

Referitor la activitatea cultural-științifică dusă de inginerul Furnică-Minovici după donarea casei și a unei bune părți din exponatele propriu-zise ale colecției, trebuie menționat că sunt trei direcții majore de evoluție a acestor proiecte: 1) *demersuri administrative* pentru restaurarea unor piese aflate în expoziția permanentă a muzeului; 2) *cercetări* (de teren sau de cabinet), concretizate în câteva articole științifice; 3) *expoziții temporare* (tematice). Cum despre cercetările de teren sau de cabinet ale ing. D. Furnică-Minovici am scris *in extenso* cândva [25], cum este în curs de documentare și redactare un studiu despre demersurile administrative vizând restaurarea unor piese importante din colecția sa, aici și acum voi prezenta expozițiile organizate de către inginer pe parcursul a 3 decenii în muzeul donat Academiei Române.

Expozițiile organizate în cadrul muzeului, 13 la număr (dintre care doar 9 cu catalog expozițional editat), au fost realizate în totalitatea lor cu sprijinul direct și concret al Bibliotecii Academiei Române care, la sugestia inginerului și cu aportul unor persoane dedicate din cadrul diferitelor departamente, au permis sau facilitat împrumutarea unor documente, cărți, manuscrise, alte piese rare din patrimoniul Academiei, toate acestea fiind expuse temporar în casa-muzeu a inginerului Dumitru Furnică-Minovici. Nota bene:

Anterior organizării primei expoziții, inginerul inițiasse încă din 1958,

conform noilor cerințe educativ-culturale pe care noua orânduire o sugera, aranjarea unor vitrine cu piese care nu fuseseră niciodată expuse în cadrul expoziției permanente, aceste piese fiind obiecte personale ale donatorului. Dat fiind relativul succes de care s-a bucurat această inițiativă a inginerului, acesta va „tradiționaliza” astfel de mici expuneri temporare (una primăvara și o alta toamna), uneori, conform propriilor mărturii [26], împumutând spre expunere obiecte de la alți colecționari bucureșteni și nu doar.

Însă, succesul va veni, raportat la nivelul cultural și de așteptare culturală al publicului din acea perioadă, odată cu expozițiile temporar-tematice care prezentau piese rare din patrimoniul Bibliotecii Academiei, toate organizate cu ajutorul unor specialiști [27]. Ca vechi membru al *Comisiei de Achiziții* din cadrul Academiei Române, inginerul D. Furnică-Minovici a avut ocazia să vadă și să aprecieze numeroase documente, gravuri, manuscrise și/sau tipărituri rare, parte a tezaurului Bibliotecii Academiei, acestea fiind cunoscute îndeobște doar celor de specialitate. Ca atare, pentru lărgirea cercului de beneficiari culturali ai acestor piese rare, inginerul va iniția o serie de expoziții temporar-tematice cu astfel de rarități din patrimoniul și colecțiile Bibliotecii Academiei.

Prima expoziție va fi deschisă la 15 septembrie 1961 (fiind vizitabilă până la 15 octombrie) și avea ca tematică *Manuscrise și tipărituri rare* (Fig. nr. 1). Cuvântul de deschidere în cadrul acestei expoziții l-a avut Tudor Vianu, pe atunci Director general al Bibliotecii Academiei. Că acele manuscrise și tipărituri expuse în cadrul Muzeului de Artă Feudală al Academiei R.P.R. „ing. D. Minovici” erau cu adevărat rare, ne-o demonstrează titlurile cuprinse în catalogul expoziției [28]. De altfel, aceasta este expoziția care s-a bucurat de o excepțională publicitate în presa audio-vizuală românească și străină, secția în limba română de la UNESCO tipărind un catalog bazat tocmai pe bogatul material expus în cadrul muzeului.

Tot în 1961, în cadrul muzeului se va organiza o altă interesantă expoziție temporară, intitulată *Argintăria secolului XVIII*, piesele expuse făcând parte, în proporție covârșitoare, din propria-i colecție, alte câteva fiind împumutate de la alți colecționari bucureșteni (din păcate pentru adevărul istoric, fără menționarea acestor colecționari particulari).

Fig. nr.1 – *Manuscrise și tipărituri rare*

Expoziția din 1962 (10 octombrie – 10 noiembrie), *Hrisoave domnești din secolele XIV–XVIII* (Fig.nr. 2), cuprindea un număr de 29 de diplome și hrisoave domnești, grupate pe zone istorice, dintre care unele sunt de-o vechime și o valoare istorică incontestabilă [29]. De remarcat: în cadrul acestei expoziții au fost prezentate publicului larg și 6 bule de aur din secolele XV–XVII din timpul domniilor lui Petru Cercel, Mihnea Turcitul, Matei Basarab etc. De asemenea, unele hrisoave erau scrise pe pergament și purtau semnăturile unor importanți domnitori pământeni precum Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Mihai Viteazul, Șerban Cantacuzino, a lui Constantin Brâncoveanu distingându-se în mod deosebit prin grafie și ornamentația cu aur.

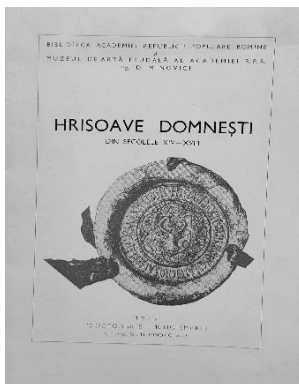

Fig. nr. 2 – *Hrisoave domnești din secolele XIV–XVIII*

În 1963, pe toată durata lunii iunie și tot cu sprijinul nemijlocit al Bibliotecii Academiei, inginerul va reuși să organizeze în casa-muzeu care îi purta numele, o altă interesantă expoziție, *Gravuri germane, secolele XV–XVI* (Fig. nr. 3), această spectaculoasă expunere fiind dedicată lui Albrecht Dürer și principalilor reprezentanți ai școlii sale – Aldegraver Heinrich [30], Beham Hans-Sebald [31], Georg Pencz [32]. Din opera magistrului Dürer și, evident, din cele aflate în colecțiile Bibliotecii Academiei, au fost expuse 18 gravuri [33], cu un grad de desăvârșire artistică rar întâlnită. Tot în 1963, toamna, a fost organizată o altă expoziție, *Cinci ediții rare ale operelor lui Shakespeare din secolul XVIII și XIX*, ediții ilustrate cu nenumărate gravuri și legate în piele.

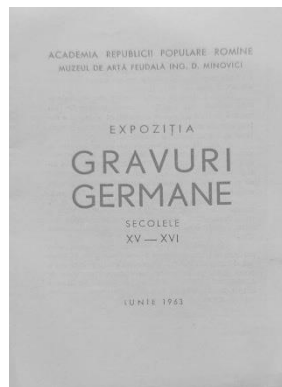

Fig. nr. 3 – *Gravuri germane, secolele XV–XVI*

În martie 1964 inginerul va organiza expoziția *Legături în piele de manuscrise și tipărituri vechi românești* (Fig. nr. 4), prima de acest gen în țara noastră!, în cadrul acesteia fiind expuse 27 de legături în piele, grupate pe trei secțiuni: *Legături în piele, de manuscrise slave; Legături în piele,*

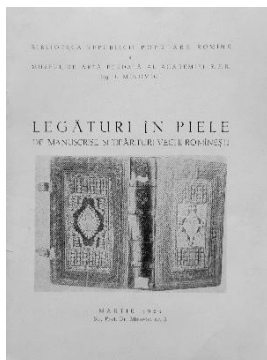

Fig. nr. 4 – Legături în piele de manuscrise și tipărituri vechi românești

de manuscrise românești; *Legături în piele, de cărți vechi românești*. [34] Tot în acest an, toamna, s-a vernisat expoziția *Hărți și atlase din secolul al XVI și al XVII, reprezentând cursul Dunării și gravuri colorate ilustrând orașe și așezări pe malul românesc*, expoziție deosebit de interesantă, din care o atenție aparte merită renumitul *Theatrum orbis terrorum* al lui Ortelius, atlas valoros, tipărit la Anvers în 1570.

Continuând prezentarea către publicul larg, nespecialist, a unor momente semnificative din istoria culturii, ilustrată prin prezentarea de carte, în 1965 inginerul D. Furnică-Minovici a organizat expoziția *Vechi lucrări științifice (românești și străine), din secolele XVI–XIX* [35].

Lucrările prezente în cadrul acestei expoziții aveau, pe lângă valoarea lor științifică, și o certă valoare bibliofilă, multe dintre ele provenind din bibliotecile unor cărturari de seamă ori din vechi biblioteci publice. Deloc neimportant, multe exemplare din operele creatorilor științelor moderne – Copernic, Galilei, Newton, Euler, Linne, Diderot, Lavoisier etc. – purtau ștampila Bibliotecii Colegiului „Sf. Sava”, unul dintre bastioanele culturii române. Pe vechi cronici (ca acelea ale lui Nauclerus, Kromer, Matei Cigalas sau Ciro Spontoni), se puteau vedea adnotările unor cărturari notorii precum Dosoftei mitropolitul, Stolnicul Cantacuzino sau chiar Nicolae Bălcescu! De asemenea, începutul științei românești moderne era reprezentată prin gramaticile lui Samuil Micu Klein, Gh. Șincai, Ienăchiță Văcărescu, prin lucrările medicale ale doctorului C. Caracaș, ale lui J. Serafin sau Gh. Roja, *Istoria* prin manualele lui Petru Maior, Samuel Vulcan, apoi operele de popularizare a științei semnate Vasile Pop, Dr. Ștefan Piscupescu, Paul Vasici Ungureanu etc.

Tot în acest an, 1965 (septembrie–octombrie) și tot cu ajutorul Bibliotecii Academiei R.S.R., s-a organizat expoziția *Treizeci de incunabule din Veneția* (Fig. nr. 5), în cadrul acestei

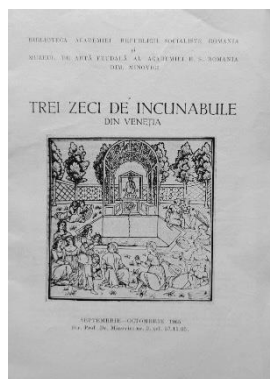

Fig. nr. 5 – Treizeci de incunabule din Veneția

expoziții fiind cuprinse monumente din istoria tipografiei, de cea mai mare valoare istorică și artistică [36], toate tipărite la Veneția. Au fost prezente în cadrul acestei expoziții, prin tipăriturile ieșite din atelierelor lor, reperi de specialitate ca Bernardinus de Vitalibus, Octavianus Scotus, Ioannes Rigatus de Monteferrato, Lucantonio Giunta, Simon Bevilaqua, Aldus Manutius și alții, cu ediții remarcabile, imaginative, strălucitoare, variate ca ofertă (sunt editate, pentru întâia dată, *Sonetele* lui Petrarca, operele lui Dante și Boccaccio, autori clasici greci etc.) [37].

Și anul următor, 1966, este unul important din această perspectivă, a expozițiilor organizate în cadrul muzeului. În primăvara acestui an este organizată o expoziție cu gravuri de carte din secolul XVIII, gravurile fiind alese din cărțile aflate în biblioteca muzeului D. Furnică-Minovici (fără editarea unui catalog specific, precum în cazul celorlalte expoziții), pentru ca în luna iunie, cu prilejul a 250 de ani de la moartea stolnicului Constantin Cantacuzino, să fie vernisată o expoziție comemorativă intitulată *Biblioteca unui mare umanist român – Constantin Cantacuzino Stolnicul (1640–1716)* (Fig. nr. 6). Expoziția organizată de muzeul inginerului D. Furnică-Minovici aducea în fața vizitatorilor doar un fragment din ceea ce fusese cândva biblioteca de la Mărgineni a ilustrului cărturar.[38]

În 1967, se va organiza o expoziție dedicată medailisticii – *Arta medaliei, sec. XV–XVIII* (Fig. nr. 7), expoziție ce va reuni un număr de 67 de piese din bronz, argint, aur, metal comun, porțelan albastru [39], și care se va bucura, asemenea celorlate de altfel, de un real succes, notațiile din cartea de onoare a respectivei perioade fiind elocvente în acest sens.

O inedită și interesantă expoziție va fi organizată în casa-muzeu a inginerului D. Furnică-Minovici în mai 1971, dedicată *Manuscriselor muzicale din secolele XIV–XIX*

Fig. nr. 6 – *Biblioteca unui mare umanist român – Constantin Cantacuzino Stolnicul (1640–1716)*

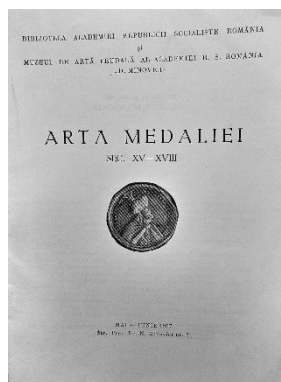

Fig. nr. 7 – *Arta medaliei, sec. XV–XVIII*

Fig. nr. 8 – Manuscrise muzicale din secolele XIV–XIX

(Fig. nr. 8). Prin expunerea temporară a acestor vechi manuscrise muzicale (23 la număr, românești și străine), se reliefa interesul de care s-a bucurat de-a lungul timpului acest domeniu cumva exclusivist și în spațiul românesc.

Astfel, cu referire specială la spațiul românesc, prin expunere se (re)amintea publicului larg aportul și figura remarcabilă a lui Filotei monahul, fost logofăt al Țării Românești în timpul domniei lui Mircea cel Bătrân, dar, și cea a lui Evstație de la mănăstirea Putna, care, la finele secolului XV și începutul celui următor, întemeia o școală muzicală cu îndelungată tradiție. Tot din aceste vremuri îndepărtate răsare și imaginea unei alte personalități marcante a domeniului muzical, eruditul mitropolit

Grigore Țamblac, a cărui activitate creatoare și în domeniul muzicii este atestată de existența (în notația *Kriuki*) a unei figuri ce îi poartă numele – *țamblacina* („a lui Țamblac”). Expoziția cuprindea, în afara manuscriselor ortodoxe, grecești, slave și românești care au circulat ori au fost folosite în țările noastre [40], unele manuscrise latine, catolice, demne de relevat prin importanța lor, dar și prin bogăția ornamenteției și frumusețea pergamentului. [41]

În fine, o ultimă expoziție organizată de inginerul D. Furnică-Minovici în cadrul muzeului său, este cea din 1974 (iulie-august), *Francesco Petrarca, 1374–1974* (Fig. nr. 9): un eveniment local care se făcea ecoul demersurilor UNESCO din 1974, când se împlineau 600 de ani de la moartea primului umanist, primului *om modern* cum a fost considerat poetul de geniu.

Această expoziție oportună, organizată de inginerul Furnică-Minovici cu sprijinul Bibliotecii Academiei, cuprindea o serie de ediții vechi din opera lui Francesco Petrarca, păstrate în colecțiile Bibliotecii, precum și

Fig. nr. 9 – Francesco Petrarca, 1374–1974

ecouri ale acestei opere în formarea intelectuală, activitatea sau opera unor reprezentanți de seamă ai culturii române [42]. Din cele 28 de incunabule, post-incunabule, ediții prezente în expoziția aceasta, prin importanța și raritatea lor în spațiul cultural românesc, menționez: *Francisci Petrarcae Vergilianus Codex (Mediolani. In aedibus Hoeplianus, 1390)*; *Li Sonetti con canzoni con la interpretatione din Francesco Philelpho (Venesia, Pelegrino di Pasquali & Domenico Bertochi bolognesi, incunabul datat 7 iunie 1486)*; *Li Triumpho col commento di Bernardo da Monte Illicino da Siena (Venisia, Pelegrino di Pasquali&Domenico Bertochi da Bologna compagni, incunabul datat 8 aprilie 1488)*; *Le Cose Volgari (Vinegia, Nelle Case d'Aldo Romano, post-incunabul din iulie 1501)*; *Il Petrarca (Milano, Alexandro Minutiano, 1516)*; *De Remediis Utriusque Fortuna. Libri Duo (Lugduni, Ioannes Le Preux, 1595)* etc.

Toate aceste expoziții organizate de către ing. Dumitru Furnică-Minovici într-o perioadă dificilă pentru patrimoniul cultural românesc în general, pentru cel bucureștean în particular prin agresiva sistematizare a orașului, vădesc deopotrivă interes din partea consumatorilor de Frumos pentru demersuri culturale autentice, dar, și energie transformatoare investite de către colecționar și colaboratorii acestuia în organizarea lor. Obiectul unor astfel de expoziții devenind, dincolo de importanța documentară, istorică, artistică a exponatelor (re)aduse în prim-plan, un (posibil) subiect de inspirație, prin ecourile generate în cadrul comunității și prin forța de semnificație acestea situându-se ușor între afect și intelect. Iar acest necesar *recuperatio memoriae* poate constitui oricând, mai ales acum, în post-modernism, un exemplu demn de urmat, întru promovarea, valorizarea și înțelegerea patrimoniului cultural deținut de către forul custodian, Academia Română, subliniind, o dată în plus, menirea și dezideratele acesteia.

Note:

- [1] Vezi Costel Cioancă, *Scurtă istorie a unui muzeu bucureștean. Casa-muzeu Furnică-Minovici*, în *Danubius*, XXXVI, Galați, 2018, p. 405–422.
- [2] Certificat de naștere, seria N.I., nr. 0280381 (eliberat la 18 decembrie 1897, cu nr. 51503), nașterea inginerului D. Furnică-Minovici, „în orașul București, la casa părinților din strada Rahovei, nr. 47, fiul Dlui Zaharia Furnică de ani 39, de profesie Comersant și a Dnei Elena, năs. Minovici, de 28 de ani, de profesie

- Menageră”, fiind trecută în Registrul Stării Civile la no. 8590, anul 1897, luna decembrie, ziua 15.
- [3] Acesta era născut, cf. „matriculei botezaților a comunei bisericești Greco-orientale de la biserica Sf. Nicolae din Brașov, Șcheiu”, la 21 noiembrie 1858. Cf. Extractului din registrul actelor de Morți pe anul 1929, no. 2065, august 29, „A încetat din viață la casa din strada Lacului no. 11 și adus la Institutul Medico-Legal, Zaharia Furnică, în etate de 72 de ani, rentier, născut în comuna Brașov, căsătorit cu Dna Elena născută Minovici. Moartea a fost verificată de dl Medic Minovici care a eliberat certificatul no 2923 din 29 august 1929”, diagnosticul pus de medical legist fiind „Slăbiciunea bătrânețelor”.
- [4] Născută la 1870 în Râmnicu Sărat, ca „fiica lui Ștefan și Sofia Minovici”; aceasta va deceda în 28 iulie 1940.
- [5] PMB, Sectorul Galben, Oficiul de Stare Civilă; extras din Registrul de Căsătorie pe anul 1892, nr. 41, din 16.01.1892.
- [6] Cf. *Buletinului de nascere* no 5859 eliberat de Primăria Comunei București, Sofia Furnică era născută la 5 octombrie 1894, str. Bibescu-Vodă, No. 9.
- [7] Într-o încercare de *Prefață* la o încercare de catalog a muzeului (Oana Cojocaru-Oprea, *Muzeul de Artă Apuseană Dumitru Minovici*, Editura Victor B Victor, București, 2007), istoricul prefațator, A. Majuru, scrie în mod eronat că inginerul Dumitru Furnică-Minovici ar fi făcut studiile liceale la „*Sf. Sava*”. Simpla studiere a documentelor de arhivă restabilește adevărul.
- [8] Între 24.01.1916 – 24.05.1916 va fi militar în termen, fiind apoi detașat cu serviciul militar la Societatea de Salvare din București, cum rezultă dintr-un Bilet de Liberă Circulație, emis în 18 Octomvrie 1916, în care se stipulează că „Sergentul Furnică Z. Dumitru din regimentul CAV, detașat cu serviciul militar la Societatea de Salvare din București, are voie a circula în oraș, la orice oră din zi și noapte, atât cu trăsurile Ambulanțe, cât și pe jos, în tot timpul fiind în interes de serviciu”, acest bilet fiind semnat, pe lângă Comandantul Pieței Iași, căpitan Jugurea, și de Directorul Societății de Salvare, medic-căpitan, Dr. Nicolae Minovici.
- [9] Gradul de caporal, Nr. Matricol 1827.
- [10] Fondat în 1906 de Paul Sabatier, savant nobeliat în 1912, Institutul de Chimie va fi ulterior transformat, prin decretul din 30 martie 1953, în École Nationale Supérieure du Chimie.
- [11] Aceste studii din Franța îi vor fi echivalate de către Universitatea din București, cf. Deciziei Nr. 32/7 Fevr. 1934: „Noi, Decanul Facultății de Științe din București, având în vedere procesul verbal al comisiunii de cercetare, echivalăm diplomele de inginer chemist a Universității din Toulouse și a Institutului de Petrol a Universității din Strassbourg (mențiunea Chimie

- și Exploatare), ambele diplome fiind considerate ca făcând una singură, cu diploma de Inginer Chimist Industrial dela Facultate”.
- [12] Dintr-o *Autobiografie* (justificativă, dat fiind noul context politico-social, însemnările fiind datate 13.XII.948), prezentată cândva în cadrul unei ședințe a Academiei, și aflată în arhiva Muzeului.
- [13] În arhiva muzeului există două fotografii, din perioada 1921–1924, în care inginerul Furnică-Minovici este surprins în timp ce picta în atelierul parizian al lui Marcel Lenoir.
- [14] Monitorul Oficial Nr. 261, din 22 Noembrie 1928, capitolul „Anunțuri Judiciare de interes general”, p. 9752. Pentru facilitare, iată textul: *Consiliul de Miniștri, în ședința sa dela 11 Octombrie 1928, Luând în deliberare referatul d-lui ministru al justiției cu Nr. 84.877 din 1928, privitor la cererea făcută de d. inginer Dumitru Furnică, de a fi autorizat să adauge la numele său patronimic de Furnică, pe acela de Minovici, spre a se numi Dumitru Furnică-Minovici; Văzând că s-au făcut cercetările prevăzute de art. 8, alin. II din legea numelui asupra temeiurilor acestei cereri, precum și publicațiunile necesare și că nici o opozițiune nu s-a primit contra cererii de adăugire de nume patronimic al d-lui inginer Dumitru Furnică, Consiliul, în temeiul art. 12 din lege, admite ca d. inginer Dumitru Furnică să adauge la numele său patronimic de Furnică pe acela de Minovici. Această deciziune se va publica în Monitorul Oficial. D. inginer Dumitru Furnică are dreptul, în virtutea art. 15 din legea asupra numelui, de a cere ofițerului stării civile rectificarea actelor sale de stare civilă, după care d-sa va purta numai noul nume patronimic. Comisia de creditare a noului nume patronimic era alcătuită din: Vintilă I. Brătianu, Dr. C. Angelescu, I.G. Duca, C-tin Argetoianu, Al. Lapedatu, I. Incuț, Stelian Popescu, I. Nistor, C.D. Dimitriu, L. Mrazek.*
- [15] Din sus-amintita *Autobiografie*.
- [16] Societatea Anonimă Română *Creditul Minier și Petrolier pentru Desvoltarea Industriei Miniere*, București, B-dul. I.C. Brătianu, No. 16. Mai cuprindea: UZINELE DE FIER ȘI DOMENIILE DIN „REȘIȚA” S.A, București III, Str. Vasile Alecsandri No.4, Adresa Telegrafică „REȘIȚANINA”, Tel. No.1.30.30; ANGROFIER. S.A.R. Pentru Comerțul fierului și al metalelor, IMPORT-EXPORT, București, Str. Romulus, No. 11; „LONEA” *Societate Anonimă Română pentru Exploatarea Minelor de Cărbuni*, București III, Str. Anastase Simu, Nr. 6, tel. 3.93.89; societăți de la care ing. Dumitru Furnică-Minovici primea *Indemnizații brutto* și/sau *Tantieme brutto* pentru munca prestată în calitate de Sub-Director General al S.A.R. *CreMin* și care, după disponibilizarea sa și instaurarea noului regim comunisto-sovietic, vor constitui prilejul unor multiple și insistente retroimpuneri fiscale, cu citații, amenzi, dobânzi...
- [17] Conform unei Adeverințe (nr. 15981/31 iulie 1956) solicitate de ing. Dumitru Furnică-Minovici Ministerului Industriei Petrolului, Direcția Generală a

- Petrolului (Întreprindere de Stat) „pentru a-i servi la vechimea în câmpul muncii”, angajat de SAR CreMin la 1 martie 1927, ing. va fi destituit din cadrul acestei societăți, care va fuziona ulterior, evident impus, cu societatea Sovrompetrol, la data de 8 august 1947.
- [18] Am vorbit pe larg (și) despre acest aspect, într-un studiu recent apărut (vezi supra, nota 1), motiv pentru care nu voi reveni, acum și aici, asupra acestor aspecte.
- [19] Astfel, potrivit unui Certificat (no. 659/11 Aprilie 1941), eliberat de Primăria Municipiului București, Palatul Comunal, Piața Amzei, Serviciul Certificatelor (semnat de Ajutor-Primar T. Diaconeasa), „se certifică de noi că Dl. Dumitru Z. Furnică-Minovici, de profesie inginer, domiciliat în acest oraș, strada Dorobanți, Nr. 44–46, este de naționalitate și origină etnică română. Acest certificat va servi pentru justificare în fața autorităților”.
- [20] Vezi Tudor Arghezi, *Profesorul Niculae Minovici: un drac și jumătate*, în *Bilete de papagal*, Sâmbătă, 10 noembrie 1928, no. 237.
- [21] Această Școală Superioară de Muzeografie, era o școală-alternativă inițiată de acad. George Oprescu pentru colecționarii de artă, îndeosebi bucureșteni, care riscau să își piardă colecțiile de artă, chiar donate diferitelor instituții ale noului stat, doar pentru că nu aveau „studii de specialitate”. Aceste cursuri erau plătite, cum altfel?!, de fiecare cursant în parte: prin chitanța nr. 27/29.XI.1947, „Dl. Dimitrie Minovici a achitat taxa de înscriere pt. anul școlar 1947/48”, la 5.II.1948, prin chitanța nr. 83, Dl. D. Minovici plătea „una mie lei, taxe de prezențe la Șc. Superioară de muzeografie”.
- [22] Mort de „Insuficiență cardiacă acută și Tumoară de cec” (cf. Certificatului de Îmbălsămare nr. 52/23.IV-a 1982 eliberat de Spitalul „Dr. I. Cantacuzino”), ing. Dumitru Furnică-Minovici va fi înmormântat la cimitirul Bellu (Fig. 34 A, locul 21, în suprafață totală de 8,5 mp; cotă deținută conform actului de concesiune 7528/977, eliberat de Secția Cimitirelor și Crematoriului Uman București, tariful concesiunii – 19.200 lei), piatra funerară fiind executată și semnată de cunoscuta artistă Cecilia Cuțescu-Stork.
- [23] Din sus-amintita *Autobiografie*.
- [24] *Ibidem*.
- [25] A se vedea Costel Cioancă, *Sub semnul (im)posibilului. Aspecte culturale privind activitatea de cercetare a inginerului Dumitru Furnică-Minovici, în Tradiții clujene. Tezaur uman viu* (Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Cluj), An IV, nr. 7, 2011, p. 24–31.
- [26] Vezi articolul *Sur l'activité du musée d'Art Médiéval de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie „D. Minovici”*, în *Revue Roumanie d'Histoire de l'Art*, Tome 4, 1967, p. 219–220.
- [27] Merită a fi menționați, pentru necondiționatul ajutor dat inginerului

Furnică-Minovici la organizarea expozițiilor de care voi aminti, specialiști ca G. Stempel (șeful *Cabinetului de manuscrise, documente, cărți rare* din cadrul Bibliotecii Academiei Române), Livia Bacîru (Biblioteca Academiei, *Cabinetul manuscrise-carte rară*), Corneliu Dima-Drăgan (Institutul Pedagogic București, *Secțiade Biblioteconomie*), Constanța Popescu (*Cabinetul Numismatic*), Dalila-Lucia Aramă (Biblioteca Academiei), Octavian Iliescu (*Cabinetul Numismatic*, Academia Română) etc.

- [28] Sunt 33 de titluri, grupate după cum urmează: *Manuscrise* – 10 (din care 2 românești, un *Slujebnic* de secol XVII și un *Erotocrit* datat 1787, copiat de logofătul Ioniță, cu acuarele, frontispicii și elemente decorative realizate de logofătul Petrache, și 8 străine, dintre acestea, prin vechime și valoare meritând a fi menționate un *Tetraevanghel* de secol XII, bizantin, un altul slav, de secol XV, un *Canon de umilință*, bizantin, de secol XI, un *Breviar latin* de secol XV etc.); *Cartea rară* – 13 piese, din care 4 românești (un *Liturgier slavonesc*, tipărit de Macarie în 1508 la Târgoviște, în fapt aceasta fiind prima carte tipărită în Țara Românească, un *Triod Penticostar slavonesc* de la 1550, un *Evangheliar Georgian*, tipărit la 1709 la Tiflis, o *Psaltire arabă*, tipărită la Alep în anul 1706) și restul vest-europene – venețiene, belgiene, flamande – (de amintit sunt Colonna Francesco, *Hypnerotomachia Poliphili*, tipărită la 1499 în tipografia lui Aldus Manutius, unele xilografuri fiind atribuite lui Giovanni Bellini!, Schedel Hartman, *Cronica din Nürnberg*, 1493, cu xilografuri colorate de Michael Wholgemuth, maestrul lui A. Dürer!, Dante Alighieri Fiorentino, *La Divina Commedia*, Venezia, 1497 etc.).
- [29] Sunt de amintit, între altele, *Diploma regelui Ludovic al Ungariei*, din 11 august 1373, privitoare la moșia Cuhia din Maramureș (poz. cat. 3), *Hrisovul lui Alexandru cel Bun*, dat în Suceava la 28 ianuarie 1409 (poz. cat. 9), *Hrisovul lui Ștefan cel Mare*, dat în Suceava la 11 martie 1494 (poz. cat.13), *Hrisovul lui Mihaela Turcitul*, dat în București la 4 aprilie 1579 (poz. cat. 21), un document de la Mihai Viteazul, datat 24 iulie 1595, cu semnătura autografă (poz. cat. 23) etc.
- [30] 16 gravuri (*Avariția, Adam, Eva, Ciclul Bogatul nemilosiv, Ciclul Muncile lui Hercule*).
- [31] 4 gravuri (*Peccavi in coelum, Moise și Aron, Adam, Eva*).
- [32] O singură gravură – *Virginius omorându-și fiica*.
- [33] Cum temele tradiționale religioase, prin aportul maestrului Dürer, capătă o nouă semnificație, ele umanizând și, prin aceasta, maestrul contribuind în mare măsură la laicizarea artei germane din pragul Renașterii, consider oportun a indica toate gravurile expuse în casa-muzeu a inginerului Furnică-Minovici: *Ispita leneșului, Țăranul la târg, Cardinalul Albertus, Țăranul și soția sa, Încoronarea fecioarei, Sf. Simion, Stegarul, Friederich, elector de Saxa,*

Sf. Genoveva, Fecioara îmbrățișând pruncul, Fecioara cu pruncul, Cavalerii Apocalipsului, Sf. Familie, Samson omorând leul, Plângerea lui Isus, Nașterea lui Isus, Punerea în mormânt.

- [34] De menționat: un *Mineu* de secol XVI, un *Triod* de la mănăstirea Dobrovăț, anul 1525, *Mântuirea păcătoșilor*, mănăstirea Văratec, 1799, *Întâmpinarea în contra primatului Papei*, anul 1682, *Biblia lui Șerban Cantacuzino*, anul 1688, *Cazania* din 1700, *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea* de Dimitrie Cantemir etc.
- [35] Discursul de vernisare a acestei expoziții a fost susținut de acad. Virgil Cândea, prieten apropiat al inginerului D. Furnică-Minovici care, în alocuțiunea sa, spunea printre altele: „Plasate în ambianța somptuoasă a Muzeului, ca nestematele într-o montură de preț, operele expuse îngăduie nu numai o instructivă incursiune în istoria culturii noastre, dar și înțelegerea sporită a aspirațiilor nobile pentru lumină și adevăr ale poporului nostru.”
- [36] Multe aveau gravuri extraordinare, realizate de artiști consacrați precum Giovanni Bellini, Bernadotte Bordone, Baccio Baldini etc.
- [37] *Comedia del divino Poeta Fiorentino dante Alighieri, comentate de Cristoforo Landino*, Veneția, 1484, tip. Octavianus Scotus; Francesco Petrarca, *Li Sonetti con Canzoni, Interpretate de Francesco Philelfo*, Veneția, 1484, tip. Pelegrino Pasquale e Domenico Bertochio; Plutarchus, *Virorum illustrium vitae ex Plutarcho Gracho in Latinum versae*, Veneția, 1491, tip. Ioannes Rigatius de Monteferrato; Aristophanus, *Opera*, Veneția, 1498, tip. Aldus Pius Manutius etc.
- [38] Expoziția cuprindea, cf. *Catalogului*, 68 de cărți, grupate în IX secțiuni: *I. Istorie și geografie; II. Filosofie, logică, jurisprudență, retorică; III. Lingvistică și literatură; IV. Științe naturale, Medicină; V. Matematică, astronomie, tehnologie, artă militară; VI. Periodice și enciclopedii; VII. Cultura teologică a stolnicului Cantacuzino; VIII. Cărți românești vechi; IX. Manuscrise.*
- [39] De amintit: 2 medalii de Antonio Vittoro Pisano, numit și Pisanello (*Împăratul Ioan al VIII-lea Paleologul*, bronz, 1438–1439; *Filippo Maria Visconti, duce de Milano*, bronz, 1411), una de Borso D'Este (*Jacopo Lixignolo*, bronz, 1460), *Bătălia de la Târgoviște* (Gravor anonim, argint și bronz, 1595), una de A. Herardi (*Leonardo Da Vinci*, bronz, 1669), două de Hamerani (*Papa Inocențiu al XI-lea*, bronz, 1679; *Papa Inocențiu al XI-lea*, bronz, 1683), trei medalii ale unui gravor anonim, datate 1784, din argint, reprezentându-i pe capii răscoalei din acest an, Horea, Cloșca și Crișan, etc.
- [40] Între manuscrisele muzicale ortodoxe prezente în această expoziție, sunt de amintit: un *Irmologhion*, scris de ieromonahul Gherman Cretanul, la mănăstirea Sfânta Treime din Grecia, cu notație bizantină, datat 1716; *Sistema muzicii bisericesti a lui Ioan Cucuzel. Cântări bisericesti peste tot anul*, tot cu notație

bizantină, datat secolul XVII; *Troparele ceasurilor de la Crăciun, Boboteaza și Vinerea Mare*, manuscris cu notație bizantină din secolul XVIII; un *Obihodnic (Manual de învățătura notelor muzicale)*, în notație Kriuki, datat 1828, în carese menționează gruparea de note alcătuită, se pare, de Gr. Țamblac, al cărui nume îl poartă (*țamblacina*); *Câteva irmoase vesele ce se cântă după masă*, datat secolul XIX, multe din cântecele acestui volum figurând în *Spitalul Amоруlui* al lui Anton Pann etc.

- [41] Dintre manuscrisele muzicale latine prezente în cadrul expoziției sus-amintite, trebuie remarcate: un *Antifonar*, pe pergament, din secolul XIV, cu inițiale ornate, policrome; un alt *Antifonar*, tot pe pergament, din secolul XV, cu miniaturi policrome; Reichenthal Ulrich von, *Concilium zu Constanz, Augsburg, 1483*, o ediție bibliofilă modernă, reprezentând în facsimil incunabulul de la 1483 etc.
- [42] În acest context, este de (re)amintit că, în secolul al XVIII-lea, stolnicul Constantin Cantacuzino studia metrica și prozodia pe un exemplar Petrarca din 1516, iar în biblioteca sa figura, la loc de cinste, și lucrarea *Le vite degl'imperadori et pontefici romani*, lucrare în care se găsesc două referiri la Dacia și colonizarea ei masivă de către romani. Ceva mai târziu, la începutul secolului XIX, Gh. Asachi își făcea studiile la Roma și-și apropia într-atâta opera lui Petrarca, încât nu numai că traduce din ea pentru întâia oară în cultura română, dar, și creația sa poetică primește o puternică influență petrarchistă, definitorie.

